

WYROBY PRZEMYSŁU CHEMICZNEGO	N O R M A B R A N Ż O W A	BN-83
	Odczynniki Cykloheksan	6193-23
		Zamiast BN-70/6193-23
		Grupa katalogowa 1052

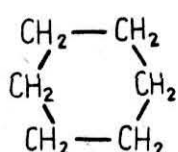
1. WSTĘP

Przedmiotem normy jest cykloheksan odczynnikowy, otrzymywany przez katalityczne uwodornienie benzenu.

Cykloheksan ma:

a) wzór sumaryczny — C_6H_{12} ,

b) wzór strukturalny

c) masę molową — 84,16,

d) temperaturę wrzenia — 81 °C,

e) temperaturę krzepnięcia — 6,0 °C,

f) inne nazwy — sześćhydrobenzen, heksametylen, heksahydrobenzen.

2. PODZIAŁ I OZNACZENIE

2.1. Gatunki. W zależności od stopnia czystości, różni się dwa gatunki cykloheksanu odczynnikowego:
cz.d.a. — czysty do analizy,
cz. — czysty.

2.2. Przykład oznaczenia cykloheksanu czystego do analizy:

CYKLOHEKSAN cz.d.a. BN-83/6193-23

3. WYMAGANIA

3.1. Wymagania ogólne. Cykloheksan powinien być cieczą bezbarwną i klarowną, o ostrym zapachu, nierozpuszczalną w wodzie. Z etanolem i eterem powinien się mieszać w każdym stosunku. Nie powinien zawierać zanieczyszczeń mechanicznych.

3.2. Wymagania szczegółowe — wg tablicy.

Wymagania	Gatunki	
	cz.d.a.	cz.
a) Gęstość w temperaturze 20 °C, g/ml	0,778 ÷ 0,779	0,775 ÷ 0,781
b) Cykloheksanu, % (m/m), nie mniej niż	99,7	99,6

cd. tablicy

Wymagania	Gatunki	
	cz.d.a.	cz.
c) Wody, % (m/m), nie więcej niż	0,03	0,05
d) Benzenu, % (m/m), nie więcej niż	0,03	0,05
e) Cykloheksenu, % (m/m), nie więcej niż	0,03	0,05
f) Wolnych kwasów w przeliczeniu na HCl, % (m/m), nie więcej niż	0,001	0,005
g) Barwa, ° Hazena, nie więcej niż	5	5
h) Substancji nielotnych, % (m/m), nie więcej niż	0,002	0,003

4. PAKOWANIE, PRZECHOWYWANIE I TRANSPORT

4.1. Pakowanie. Cykloheksan należy dostarczać w bębnach stalowych pojemności 200 l wg BN-76/5046-01, BN-76/5046-02 i BN-76/5046-03, zamykanych nakrętką metalową, zaopatrzoną w uszczelkę, chemicznie odporną.

Na każdym opakowaniu powinien się znajdować trwały napis zawierający co najmniej:

- nazwę lub znak zakładu produkcyjnego,
- oznaczenie wg 2.2,
- masę brutto i netto,
- numer partii,
- znak niebezpieczeństwa dla substancji wybuchowych i łatwo palnych wg PN-76/O-79252 p. 2.3.1 i 2.3.4.

Konfekcjonowanie produktu w mniejsze opakowania przeprowadza dystrybutor cykloheksanu odczynnikowego.

Cykloheksan przeznaczony do konfekcjonowania należy pakować zgodnie z PN-70/C-80001 p. 3.

Rodzaj opakowania — butelki ze szkła wg PN-76/O-79561, z nakrętką z tworzywa sztucznego, z chemicznie odporną uszczelką. Pojemność butelek 1000 ml. Butelki należy znakować wg PN-70/C-80001 p. 4.

Zgłoszona przez Zakłady Azotowe im. F. Dzierżyńskiego
Ustanowiona przez Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego
dnia 14 kwietnia 1983 r.
jako norma obowiązująca od dnia 1 października 1983 r.
(Dz. Norm. i Miar nr 9/1983 poz. 18)

Cykloheksan zalicza się do I klasy niebezpieczeństwa pożarowego.

4.2. Przechowywanie. Cykloheksan należy przechowywać w opakowaniach wg 4.1, w pomieszczeniach suchych i zadaszonych, w temperaturze nie wyższej niż 25 °C, z dala od źródła ognia.

4.3. Transport. Cykloheksan należy przewozić w opakowaniach wg 4.1, zgodnie z obowiązującymi przepisami o przewozie materiałów niebezpiecznych¹⁾.

5. BADANIA

5.1. Rodzaje badań

- sprawdzenie wyglądu (3.1),
- oznaczanie gęstości (3.2a),
- oznaczanie zawartości cykloheksanu (3.2b),
- oznaczanie zawartości wody (3.2c),
- oznaczanie zawartości benzenu (3.2d),
- oznaczanie zawartości cykloheksenu (3.2e),
- oznaczanie wolnych kwasów (w przeliczeniu na HCl) (3.2f),
- oznaczanie barwy (3.2g),
- oznaczanie substancji nielotnych (3.2h).

5.2. Wielkość partii. Partię cykloheksanu odczynnikowego u producenta stanowi zawartość nie więcej niż 20 bębnow.

5.3. Pobieranie próbek. Przy pobieraniu próbek należy stosować wytyczne wg PN-70/C-80047.

Do przygotowania średniej próbki laboratoryjnej wybrać losowo co najmniej 5 bębnow lub 5 butelek, pobierając z każdego bębna albo butelki próbkę pierwotną w ilości około 200 ml.

Próbki pierwotne wymieszać i z otrzymanej próbki ogólnej pobrać średnią próbkę laboratoryjną o masie co najmniej 500 ml.

5.4. Opis badań

5.4.1. Sprawdzenie wyglądu. Do cylindra z bezbarwnego szkła, o średnicy wewnętrznej około 25 mm, wlać cykloheksanu do wysokości 100 mm słupa cieczy. Sprawdzenie wyglądu przeprowadzić w sposób wizualny w świetle rozproszonym.

5.4.2. Oznaczenie gęstości należy wykonać wg PN-66/C-04004 p. 2.1 w temperaturze 20 °C, stosując areometr z działką elementarną 0,001 g/ml.

5.4.3. Oznaczenie zawartości wody wykonać metodą Karola Fischera wg PN-81/C-04959. Jako rozpuszczalnik stosować mieszaninę zawierającą 1 objętość metanolu i 3 objętości chloroformu. Do oznaczania odmierzyć próbkę w ilości 25 ml.

Zawartość wody (X_1) w procentach obliczyć wg PN-81/C-04959 wzór (4).

5.4.4. Oznaczenie zawartości cykloheksanu, benzenu i cykloheksenu wykonane metodą chromatografii gazowej, z zastosowaniem wzorca wewnętrznego

5.4.4.1. Aparatura

a) Laboratoryjny chromatograf gazowy wyposażony w detektor płomieniowo-jonizacyjny,

b) Kolumna chromatograficzna szklana lub ze stali nierdzewnej, o odpowiednich wymiarach. Jako wypełnienie kolumny chromatograficznej należy stosować chromosorb PAW o uziarnieniu $0,23 \div 0,25$ mm, z naniesionym glikolem polietylenowym 1500, w ilości 15 % lub inne wypełnienie, zabezpieczające pełne rozdzielanie zanieczyszczeń od cykloheksanu, benzenu oraz cykloheksenu.

5.4.4.2. Wykonanie oznaczania. Zaleca się stosowanie następujących warunków pracy chromatografu:

- długość kolumny — 6 m,
- średnica kolumny — 4 mm,
- temperatura kolumny — 60 °C,
- temperatura dozownika — 120 °C,
- temperatura detektora — 130 °C,
- natężenie przepływu argonu — 12,5 cm³/min,
- szybkość przesuwu taśmy rejestracyjnej — 10 mm/min,
- wielkość wprowadzonej próbki — 5 μl.

Przygotowanie aparatu do pracy i obsługa w czasie wykonywania analizy powinny być zgodne z instrukcją dołączoną do aparatu.

Parametry pracy chromatografu powinny zabezpieczać oznaczanie zanieczyszczeń w cykloheksanie, z wykrywalnością 0,002 % i powtarzalnością 10 % względnych.

5.4.4.3. Przygotowanie próbki. W kolbie stożkowej pojemności 100 ml, z doszlifowanym korkiem, zważyć około 0,02 g *n*-nonanu, z dokładnością do 0,0002 g, dodać 50 ml badanego cykloheksanu i powtórnie zważyć z tą samą dokładnością. Z tak przygotowanej mieszaniny wykonać chromatogram.

Chromatogram należy rejestrować do upływu 2,5-krotnej ilości czasu od początku chromatografowania do elucji piku *n*-nonanu, licząc od wierzchołka tego ostatniego.

5.4.4.4. Obliczanie wyników. Na otrzymanym chromatogramie zmierzyć pole powierzchni wszystkich pików, oprócz piku cykloheksanu.

Zawartość benzenu (X_2) w procentach obliczyć wg wzoru

$$X_2 = \frac{A_b \cdot m_w \cdot 100}{A_w \cdot m} \quad (1)$$

w którym:

- A_b — pole powierzchni piku benzenu, mm²,
- m_w — masa odważki *n*-nonanu, g,
- A_w — pole powierzchni piku *n*-nonanu, mm²,
- m — masa próbki, g.

Zawartość cykloheksenu (X_3) w procentach obliczyć wg wzoru

$$X_3 = \frac{A_c \cdot m_w \cdot 100}{A_w \cdot m} \quad (2)$$

w którym:

- A_c — pole powierzchni piku cykloheksenu, mm²,
- m_w — masa odważki *n*-nonanu, g,
- A_w — pole powierzchni piku *n*-nonanu, mm²,
- m — masa próbki, g.

¹⁾ Patrz Informacje dodatkowe p. 3.

Zawartość sumaryczną pozostałych zanieczyszczeń organicznych (X_4) w procentach obliczyć wg wzoru

$$X_4 = \frac{A_n \cdot m_w \cdot 100}{A_w \cdot m} \quad (3)$$

w którym:

A_n — pole powierzchni pików wszystkich zanieczyszczeń organicznych, z wyjątkiem pików benzenu i cykloheksenu, mm^2 ,

m_w — masa odważki n -nonanu, g,

A_w — pole powierzchni pików n -nonanu, mm^2 ,

m — masa próbki, g.

Zawartość cykloheksanu (X) w procentach obliczyć wg wzoru

$$X = 100 - X_1 - X_2 - X_3 - X_4 \quad (4)$$

w którym:

X_1 — zawartość wody, % (m/m),

X_2 — zawartość benzenu, % (m/m),

X_3 — zawartość cykloheksenu, % (m/m),

X_4 — zawartość pozostałych zanieczyszczeń organicznych, % (m/m).

5.4.4.5. Wynik. Za wynik należy przyjąć średnią arytmetyczną dwóch równoległych oznaczeń, różniących się między sobą nie więcej niż o 0,05 %.

5.4.5. Oznaczenie zawartości wolnych kwasów wykonać wg PN-67/C-04066 p. 2.6. Do miareczkowania jako wskaźnik można stosować fenoloftaleinę.

Zawartość wolnych kwasów w przeliczeniu na HCl (X_5) w procentach obliczyć wg wzoru

$$X_5 = \frac{V_1 \cdot 0,00182 \cdot 100}{50 \cdot d} \quad (5)$$

w którym:

V_1 — objętość roztworu wodorotlenku potasowego o $c(\text{KOH}) = 0,0500$ mol/l, zużyta do miareczkowania, ml,

0,00182 — ilość kwasu solnego odpowiadająca 1 ml roztworu wodorotlenku potasowego o $c(\text{KOH}) = 0,0500$ mol/l, g,

d — gęstość badanego cykloheksanu, g/ml.

Wynik. Za wynik należy przyjąć średnią arytmetycz-

ną dwóch równoległych oznaczeń, różniących się między sobą nie więcej niż o 0,0003 %.

5.4.6. Oznaczenie barwy wg skali Hazena wykonać zgodnie z PN-81/C-04534.01 p. 2.2, przy długości fali 390 nm i grubości warstwy 50 mm.

Wynik. Za wynik należy przyjąć średnią arytmetyczną dwóch równoległych oznaczeń, różniących się między sobą w odczytach absorbancji nie więcej niż o 0,005.

5.4.7. Oznaczenie zawartości substancji nielotnych. W szklanej lub porcelanowej parownicy, wysuszonej w temperaturze 105 °C i zważonej z dokładnością do 0,0002 g, umieścić 100 ml badanego cykloheksanu i odparować do sucha na łaźni wodnej. Pozostałość wysuszyć do stałej masy w suszarce, w temperaturze 105 °C, wystudzić i zważyć z tą samą dokładnością.

Zawartość substancji nielotnych (X_6) w procentach obliczyć wg wzoru

$$X_6 = \frac{m_1 \cdot 100}{m \cdot d} \quad (6)$$

w którym:

m_1 — masa pozostałości po suszeniu, g,

m — ilość badanego cykloheksanu pobrana do analizy, ml,

d — gęstość badanego cykloheksanu, g/ml.

Wynik. Za wynik należy przyjąć średnią arytmetyczną dwóch równoległych oznaczeń, różniących się między sobą nie więcej niż o 0,0005 %.

5.5. Ocena wyników badań. Partię cykloheksanu odczynnikowego należy uznać za zgodną z normą, jeżeli wyniki wszystkich badań odpowiadają wymaganiom normy w rozdz. 3.

W przypadku uzyskania wyników niezgodnych z wymaganiami normy, badanie, które dało wynik negatywny, należy powtórzyć na ponownie pobranej średniej próbce. Jeżeli w powtórnym badaniu uzyska się wynik negatywny, partię należy odrzucić.

5.6. Interpretacja wyników. Wartości liczbowe występujące w normie oraz wyniki obliczeń należy interpretować zgodnie z PN-70/N-02120 metoda Z.

5.7. Zaświadczenie o wynikach badań. Do każdej partii produktu wytwórca jest obowiązany wystawić i przesłać odbiorcy zaświadczenie stwierdzające zgodność produktu z wymaganiami normy.

K O N I E C

INFORMACJE DODATKOWE

1. Instytucja opracowująca normę — Zakłady Azotowe im. F. Dzierżyńskiego w Tarnowie.

2. Istotne zmiany w stosunku do BN-70/6193-23

a) wprowadzono wymagania dotyczące zawartości cykloheksanu oraz dodatkowo — oznaczenie zawartości wody, wolnych kwasów i barwy,

b) wprowadzono opis chromatograficznej metody oznaczania cykloheksanu, benzenu i cykloheksenu,

c) wyeliminowano wymagania: granice temperatury wrzenia, oznaczenie temperatury krzepnięcia oraz współczynnika załamania światła.

3. Normy i dokumenty związane
PN-66/C-04004 Przetwory naftowe. Oznaczenie gęstości (masy właściwej)

- PN-67/C-04066 Przetwory naftowe. Oznaczanie kwasowości i liczby kwasowej
- PN-81/C-04534.01 Analiza chemiczna. Oznaczanie barwy produktów chemicznych za pomocą skali Hazena (skala platynowo-kobaltowa)
- PN-81/C-04959 Oznaczanie zawartości wody metodą Karola Fischera w produktach organicznych i nieorganicznych
- PN-70/C-80001 Odczynniki. Pakowanie, przechowywanie i transport
- PN-70/C-80047 Odczynniki. Wytyczne pobierania próbek i przygotowania średniej próbki laboratoryjnej
- PN-70/N-02120 Zasady zaokrąglania i zapisywania liczb
- PN-76/O-79252 Transportowe jednostki opakowaniowe. Znaki i znakowanie. Wymagania podstawowe
- PN-76/O-79561 Opakowania szklane do artykułów chemicznych. Butelki i słoje do odczynników
- BN-76/5046-01 Opakowania transportowe metalowe. Bębny ciężkie z obręczami wytłaczanymi
- BN-76/5046-02 Opakowania transportowe metalowe. Bębny lekkie
- BN-76/5046-03 Opakowania transportowe metalowe. Bębny ciężkie z obręczami nasadzonymi
- Przepisy o przewozie koleją materiałów i przedmiotów niebezpiecznych PMN (Dz. TiKZ nr 20, poz. 84 z 1968 r.)
- Specjalne warunki przewozu towarów niebezpiecznych w międzynarodowej komunikacji kolejowej. Załącznik 1 do Ustawy SMGS (Dz. TiZK nr 7, poz. 35 z 1966 r.)
- Regulamin międzynarodowy dla przewozu koleją towarów niebezpiecznych (RID). Załącznik 1 do Konwencji CIM (Dz. U. PRL nr 21, poz. 137 z dnia 29 czerwca 1968 r.)
- 4. Symbol wg SWW**
cz.d.a. 1331-14,
cz. 1331-11.
- 5. Autor projektu normy** — mgr inż. Krystyna Szymczak — Zakłady Azotowe im. F. Dzierżyńskiego w Tarnowie.